

Імперська система управління українськими землями XVIII -XIX ст.

Система врядування Гетьманщини

Основні риси державного устрою Російської імперії п.п. XIX ст.

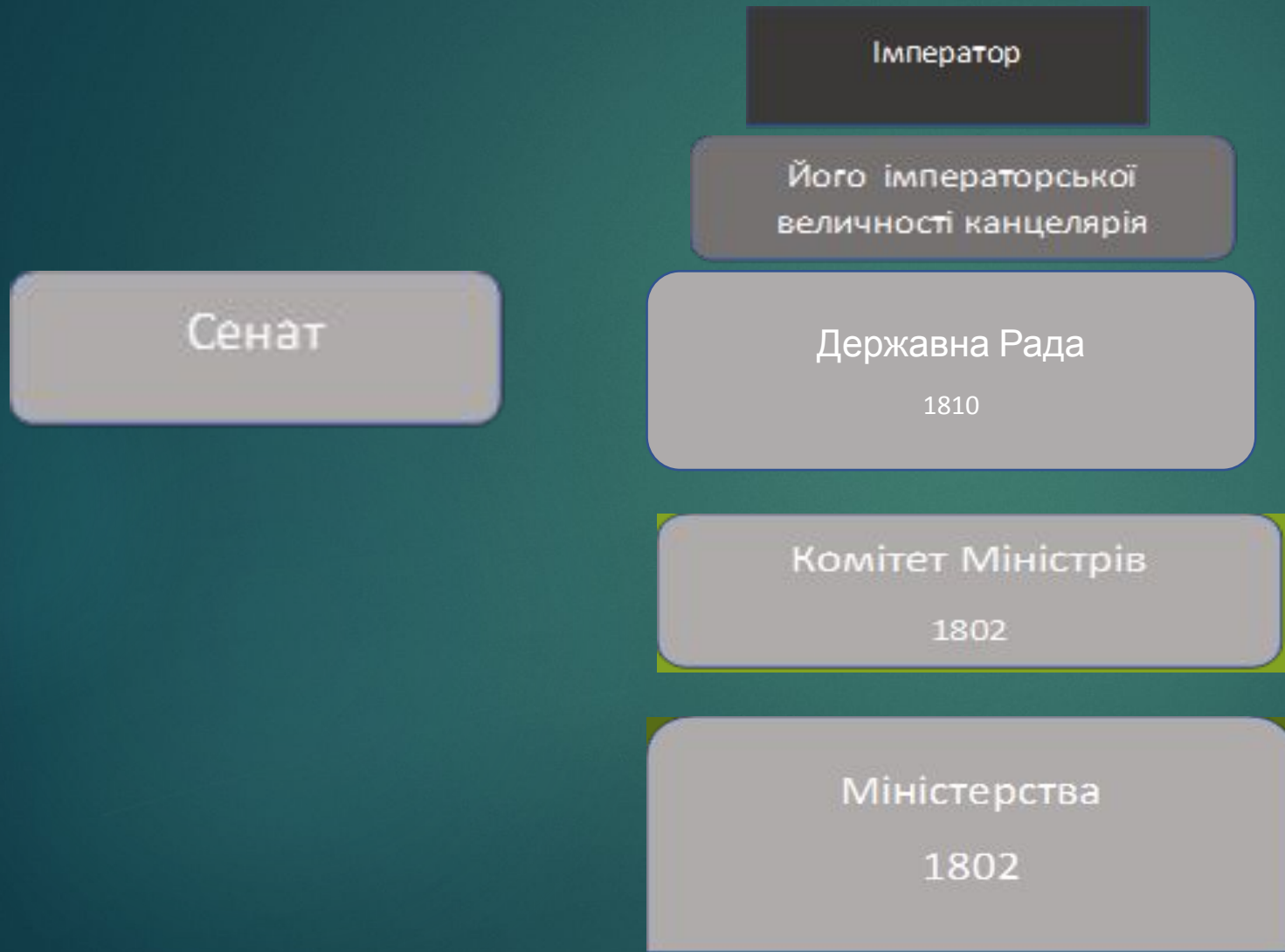
- ▶ **Перший етап (до початку 1810-х рр.) - ліберальні реформи**
- ▶ *Ідея конституції, яка б гарантувала підданам особисту свободу*
- ▶ *Ідея федеративного устрою держави*
- ▶ *Ряд завершених реформ, спрямованих на модернізацію апарату державного управління та соціально-економічного життя РІ*

- ▶ **Другий етап, «аракчєєвщина», тривав до 1825 р.**
- ▶ *Згортання прогресивних реформ, курс на укріплення самодержавства*

Правління Миколи I

- ▶ Державна політика мала характер самодержавницької, великоросійської та реакційної
- ▶ Сформована теорія офіційної народності, суть якої зводиться до особливого історичного розвитку Росії (Російської імперії) «православ'я-самодержав'я-народність».
- ▶ Розвиток бюрократичного централізму, який полягав у зосередженні в вищих та центральних органах влади не тільки розпорядчих, а і певною мірою виконавчих функцій

Структура вищих органів влади

РОССИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ ПОЛИТИКО-АДМИНИСТРАТИВНАЯ КАРТА (на 1914)

Масштаб 1 : 25 000 000 (в 1 см 250 км)

ГРАНИЦЫ

- Российской империи
- Великого княжества Финляндского
- генерал-губернаторств
- Кавказского наместничества
- губерний, областей и самостоятельных округов
- зарубежных государств

- столицы государств
- С.-ПЕТЕРБУРГ
- губернские и областные центры самостоятельных округов
- Пенза
- уездные и окружные города (даны не полностью)
- Шуша
- Варшава
- центры генерал-губернаторств
- Батум
- военные губернаторства
- Росток
- градоначальства
- железные дороги
- протектораты Российской империи (Урянхайский край - с 17.4.1914)

ГУБЕРНИИ И ОБЛАСТИ, НЕ ВХОДИВШИЕ В ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВА

Архангельская губ. Астраханская губ. Бессарабская губ. Виленьская губ. Витебская губ. Владимирская губ. Войска Донского обл. Вологодская губ. Воронежская губ. Вятская губ. Гродненская губ. Екатеринославская губ. Казанская губ.	Архангельск Астрахань Кишинёв Вильно 1 Витебск Владимир Новочеркасск Вологда Воронеж Вятка 2 Гродно Екатеринослав 3 Казань	Калужская губ. Ковенская губ. Костромская губ. Курляндская губ. Курская губ. Лифляндская губ. Минская губ. Могилёвская губ. Нижегородская губ. Новгородская губ. Олонская губ. Оренбургская губ. Орловская губ.	Калуга Ковно 4 Кострома Митава 5 Курск Рига Минск Могилёв Н. Новгород Новгород Петрозаводск Оренбург Орёл	Пензенская губ. Пермская губ. Полтавская губ. Псковская губ. Рязанская губ. Самарская губ. С.-Петербургская губ. Саратовская губ. Самбирская губ. Новгород Старороссийская губ. Таврическая губ. Тамбовская губ.	Пенза Пермь Полтава Псков Рязань Самара С.-Петербург* Саратов Симбирск 6 Смоленск Староросль Симферополь Тамбов	Тверская губ. Тобольская губ. Томская губ. Тульская губ. Тургайская обл. Уральская обл. Уфимская обл. Харьковская губ. Херсонская губ. Холмская губ. Черниговская губ. Эстляндская губ. Ярославская губ.	Тверь Тобольск Томск Тула Кустанай Уральск Уфа Харьков Херсон Холм Чернигов Ревель 7 Ярославль
--	--	---	---	--	---	--	--

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВА

ВАРШАВСКОЕ Варшавская губ. Калишская губ. Кельцкая губ. Ломжинская губ. Люблинская губ. Петровская губ. Плоцкая губ. Радомская губ. Сувальская губ. ИРКУТСКОЕ Енисейская губ. Забайкальская обл. Иркутская губ. Якутская губ. КИЕВСКОЕ Киевская губ. Подольская губ. МОСКОВСКОЕ Московская губ. Москва	Варшава Калиш Кельцы 8 Ломжа Люблин Петроков 9 Радом Суваляки Красноярск Чита Иркутск Якутск Житомир Киев Каменец-Подольск 10	ПРИАМУРСКОЕ Амурская обл. Камчатская обл. Приморская обл. Сахалинская обл. СТЕПНОЕ Акмолинская обл. Семипалатинская обл. ТУРКЕСТАНСКОЕ Закаспийская обл. Самаркандская обл. Семиреченская обл. Сыр-Дарьинская обл. Ферганская обл. ФИНЛЯНДСКОЕ Або-Бьёрнеборгская губ. Вазская губ. Выборгская губ. Куопиоская губ. Ниолаандская губ. С.-Михельская губ. Тавастуская губ. Улеаборгская губ. Або 16 Николайстад 17 Выборг Куопио Хельсингфорс 18 С.-Михель 19 Тавастус 20 Улеаборг 21	Благовещенск Петропавловск 11 Хабаровск Александровск 12 Омск Семипалатинск Асхабад 13 Самарканд Верный 14 Ташкент Скобелев 15	КАВКАЗСКОЕ НАМЕСТИЧЕСТВО Бакинская губ. Батумская обл. Дагестанская обл. Елисаветпольская губ. Закатальский окр. Карс Кубанская обл. Кутаисская губ. Сухумский окр. Терская обл. Тифлисская губ. Черноморская губ. Эриванская губ. Баку Батум 22 Тамир-Хан-Шура 23 Елисаветполь 24 Закаталь Карс Екатеринодар 25 Кутаис 26 Сухум 27 Владикавказ Тифлис 28 Новороссийск Эривань 29
---	---	---	--	--

* С 18.8. - Петроград

Автор: О.И. Котова
 Консультанты: В.Н.Баюра, Е.И.Коватёва
 Компьютерные и составительские работы:
 О.И.Котова, В.В.Масленникова
 НИЛ комплексного картографирования
 МГУ им. М.В.Ломоносова

СОВРЕМЕННЫЕ НАЗВАНИЯ ГОРОДОВ

1 Вильнюс 2 Киров 3 Днепрпетровск 4 Каунас 5 Елгава 6 Ульяновск 7 Таллин 8 Кельце 9 Пётрков-Трыбунальски 10 Каменец-Подольский	11 Петропавловск-Камчатский 12 Александровск-Сахалинский 13 Ашхабад 14 Алма-Ата 15 Фергана 16 Васа 17 Турку 18 Хельсинки 19 Миккели 20 Хямеэнлинна	21 Оулу 22 Батуми 23 Буйнакск 24 Гянджа 25 Краснодар 26 Кутаиси 27 Сууми 28 Тбилиси 29 Ереван
---	---	---

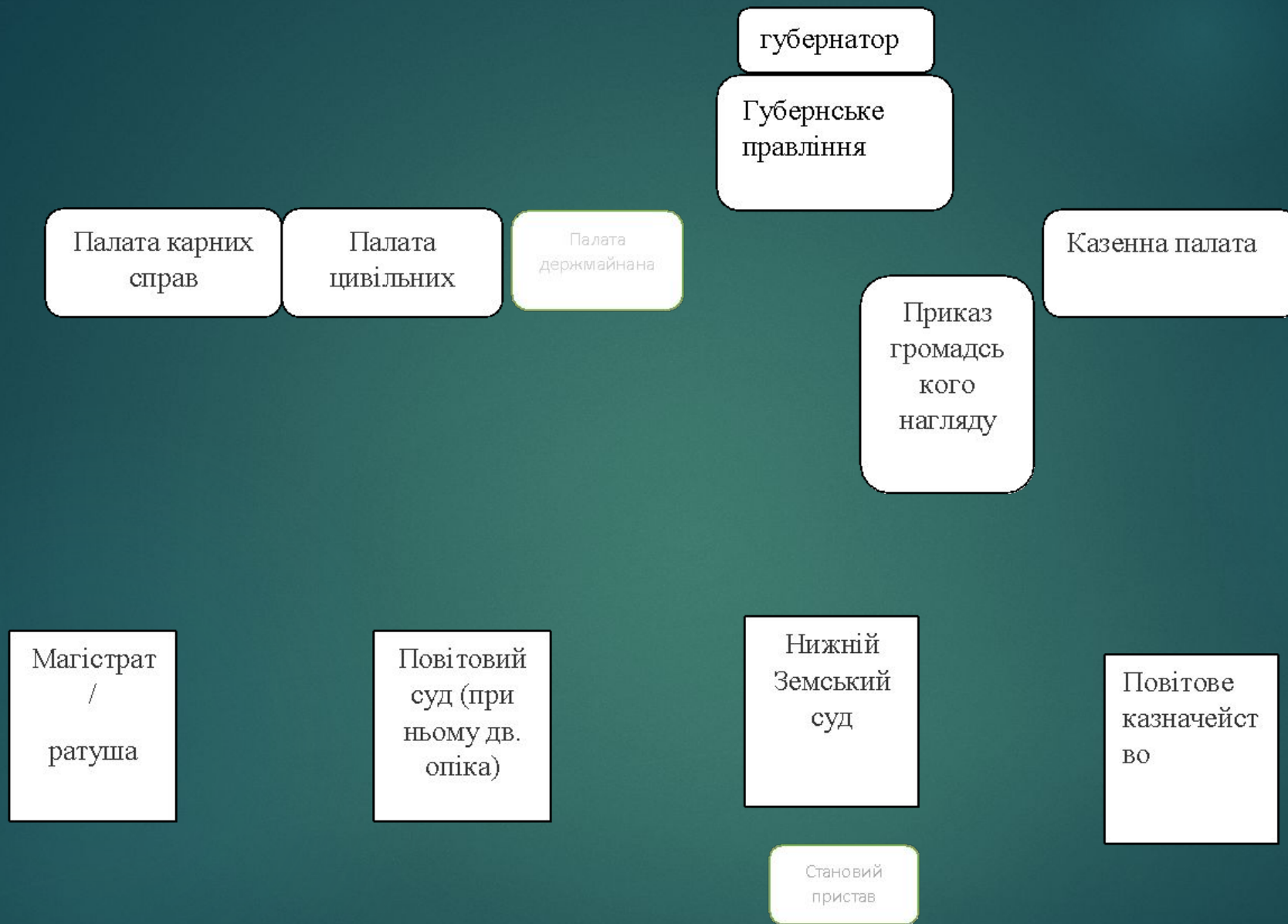

9 губерній у складі
3 генерал-губернаторств

Структура установ, які відігравали основну роль в управлінні губернією за «Положеннями» 1775 р.

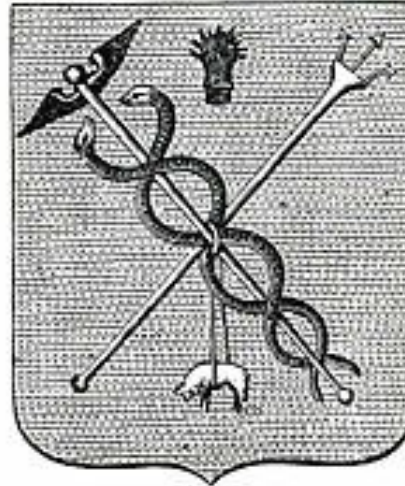

Градоначальства

Высочайше утвержденъ:
11-го Мая 1811 года.
Таврической Области.

Феодосія.

Таврической губерніи.

Въ щитѣ, имѣющемъ голубое поле, крестообразно изображены: трезубецъ Нептуновъ и Меркуріевъ жезлъ; въ заглавіи щита хлѣбный снопокъ, а въ подножьи—золотое руно.

Основні риси розвитку державного управління др. пол. XIX ст.

- ▶ **1860-70-ті рр. - період модернізаційних реформ**
- ▶ створено виборні представницькі установи місцевого адміністративно-господарського управління (земські та міські органи самоврядування), виборні органи суду (мирові судді),
- ▶ у міністерствах було проведено децентралізацію, яка супроводжувалася деяким розширенням повноважень місцевих органів
- ▶ **1880-1890-ті період контреформ.**

Земська реформа 1864 р.

- ▶ Вводилися земські установи:

розпорядчі: *губернські та повітові земські збори та їх виконавчі структури – губернські та повітові земські управи.*

- ▶ Вибори до земських установ проводилися раз у три роки.
- ▶ За Положенням 1864 р. усі виборці поділялися на три групи (*курії*).

Міська реформа 1870 р.

- ▶ В містах утворювалися *міські думи* як розпорядчі й *міські управи* як виконавчі органи влади.
- ▶ Міська дума обирала з свого числа міську управу у складі голови і членів управи. Міський голова очолював і думу і управу, координуючи діяльність цих установ.

Судова реформа 1864 р.

- ▶ Вводилися дві системи судових установ: суди з суддями, які обиралися (*мирові судді та з'їзди мирових суддів*) і суди з суддями, які призначалися – *окружні суди та судові палати*.
- ▶ Великого значення набувала *прокуратура*, що керувала слідством, виступала обвинувачем на суді, пильнувала за виконанням вироків
- ▶ Принципи відокремлення судової влади від влади адміністративної, всестановості суду, виборності судових органів

Гетьманщина та політика уніфікації та централізації Російської імперії

- ▶ Початок 18 ст. - звуження адміністративних прав Гетьманату через поширення на його територію окремих правових норм Російської держави, використання матеріальних і людських ресурсів на потреби російської правлячої династії
- ▶ 1709-1727 - Посилення централізаторських тенденцій.
  - Введення інституту царських резидентів,
  - Створення Малоросійської колегії у 1722 р.
- ▶ 1727-1734 – послаблення централізаторських тенденцій. Обрання Д. Апостола гетьманом.
- ▶ Посилення імперського впливу через введення гетьманського правління
- ▶ Відновлення інституту гетьмана 1750-1764 рр.
- ▶ Введення Другої Малоросійської колегії

ВИЩІ ОРГАНИ ВЛАДИ

ЗАГАЛЬНА РАДА

ГЕТЬМАН

СТАРШИНСЬКА РАДА

РАДА ГЕНЕРАЛЬНОЇ СТАРШИНИ (МАЛИЙ ПЛЕНУМ)

ОРГАНИ ВРЯДУВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО РІВНЯ

ГЕНЕРАЛЬНІ СТАРШИНИ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
ОБОЗНИЙ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
ПИСАР

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
СУДДЯ

Генеральна
скарбова
канцелярія

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
ОСАВУЛ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
ХОРУНЖИЙ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ
БУНЧУЖНИЙ

- ▶ Проведено реорганізацію фінансової системи України, вперше встановивши точний бюджет державних видатків,
- ▶ Здійснено судову реформу
- ▶ Поліпшено умови української торгівлі

- ▶ Гетьманщину було поділено на повіти,
- ▶ запроваджено систему шляхетських судів — земських, гродських і підкоморських
- ▶ Указ від 13 січня 1752 року, про заборону поширення на українців «холопства»

Російські органи влади в управлінні Гетьманщиною

Перша Малоросійська колегія

(1722-1727 рр.)

Покладалося визначення та стягнення податків до царської казни, провіанту для царської армії, розквартирування російських солдат і офіцерів, мала функції апеляційної інстанції в усіх судових справах, що розглядалися на Лівобережній Україні. Всі питання військового, адміністративного, судового та фінансового управління гетьман і козацька старшина вирішували за погодженням з Малоросійською колегією.

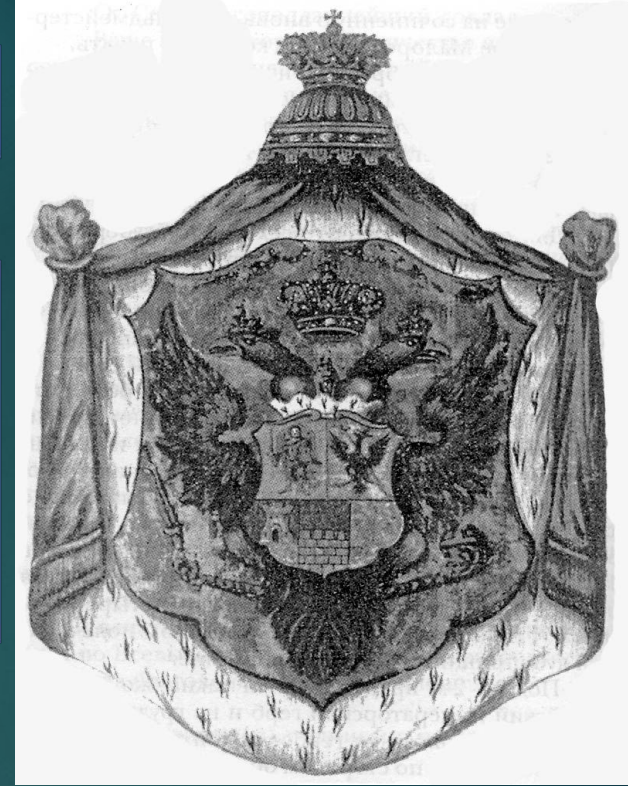
Правління гетьманського уряду

(1734 – 1750 рр.)

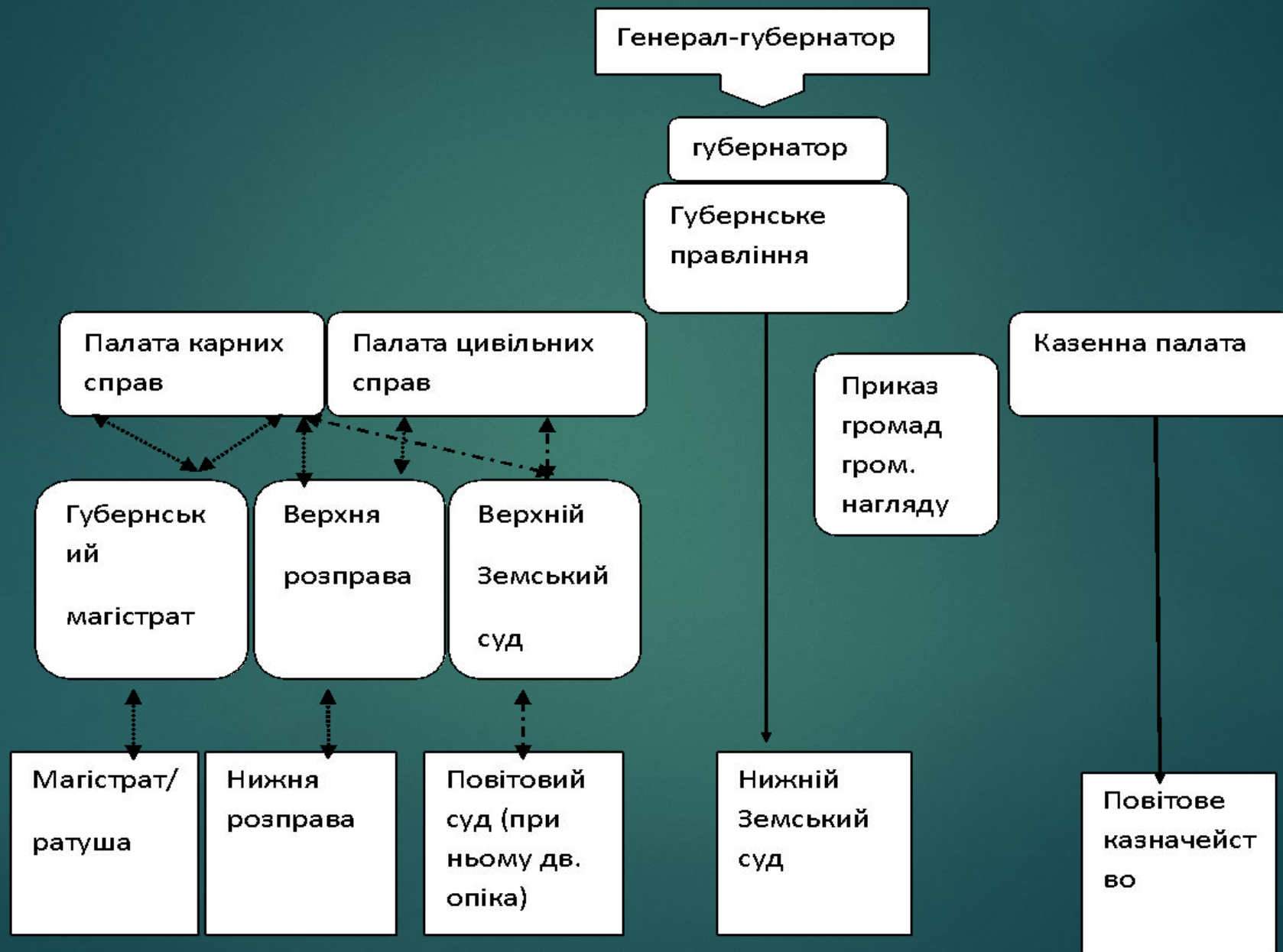
Входили О. Шаховський з двома представниками від російського командування та генеральний обозний Я.Ю. Лизогуб з двома українськими старшинами.

Друга Малоросійська колегія (1764-1787 р.)

Регулювання суспільного життя в Лівобережній Україні у відповідності з діючим законодавством та указами.

Структура установ, які відігравали основну роль в управлінні губернією за «Положеннями» 1775 р.

ЧАСТЬ КИЕВ-ЧЕРНИГОВСКАГО НАМЪСТ. ЧАСТЬ ХАРЬКОВСКАГО НАМЪСТ. ЧАСТЬ ВОРОНЕЖСКОГО НАМЪСТ. ЖИЛИЩЕ
 ЧАСТЬ СКАГО НАМЪСТ. ПОЛТАВА НАМЪСТ. КОНСТАНТИНГРАДЪ ТАВРИЧЕСКАЯ ОБЛАСТЬ
 ОЛБИИ ГРАДИЩЕ ЛЕВКОПОЛЬ ПРЕМЕСЛЪ СЛАВЯЩЕ ОНЕЦЪ ДОНСКИХЪ
 СИНОГОРЬ ЧЕРНИГЪ ГИРКОВЪ НОВОДОЛБОВСКОЕ СЯВЯЩЕ БАХМУТЬ
 ЕМИСАЕТЪ ГЛАВОЛТОРОДЪ ЛЕВЛАНЪ НОВОДОЛБОВСКОЕ ЛЕВТОГРАДЪ
 СЛАВЯЩЕ ОНЕЦЪ ДОНСКИХЪ
 ОЧАКОВЪ СЛАВЯЩЕ ОНЕЦЪ ДОНСКИХЪ
 ГРИГОРИОПОЛЬ СЛАВЯЩЕ ОНЕЦЪ ДОНСКИХЪ
 БЕЛЦЕРЪ СЛАВЯЩЕ ОНЕЦЪ ДОНСКИХЪ
 ХЕРСОНЪ ТАВРИЧЕСКАЯ ОБЛАСТЬ ЖИЛИЩЕ ЧЕРНОМОРЬЕ
 ПЕРЕКОНЪ ТАВРИЧЕСКАЯ ОБЛАСТЬ ЖИЛИЩЕ ЧЕРНОМОРЬЕ
 СИМФЕРОПОЛЬ ТАВРИЧЕСКАЯ ОБЛАСТЬ ЖИЛИЩЕ ЧЕРНОМОРЬЕ
 АЗОВСКОЕ МОРЕ ТАВРИЧЕСКАЯ ОБЛАСТЬ ЖИЛИЩЕ ЧЕРНОМОРЬЕ
 ВОСВОРОТЪ ТАВРИЧЕСКАЯ ОБЛАСТЬ ЖИЛИЩЕ ЧЕРНОМОРЬЕ
 ДЖИХЕТЫ ТАВРИЧЕСКАЯ ОБЛАСТЬ ЖИЛИЩЕ ЧЕРНОМОРЬЕ

КАРТА
 ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО
 НАМЪСТНИЧЕСТВА
 Раздѣленная на 15 Уѣзд.

